

Ślisz, Andrzej

"Francuska opinia publiczna wobec sprawy polskiej i Polaków w latach 1885-1895", Krzysztof Dunin-Wąsowicz, Wrocław 1987 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 27/4, 127-128

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

właściwe mocarstwom miejsce w Radzie Ligi. Polska była natomiast członkiem Ligi od początku jej istnienia, w 1926 r. wybrano ją na członka niestałego Rady. Nieścisle jest zatem twierdzenie autorki w streszczeniu artykułu Świętochowskiego, że Niemcom przyznano stałe miejsce w Lidze Narodów, a odmówiono go Polsce.

Rezygnację Świętochowskiego w 1929 r. ze współpracy z „Myślą Narodową” M. Brykalska uzasadnia m.in. powstaniem Centrolewu. Zdaniem autorki, zawiązanie sojuszu ugrupowań lewicy i centrum spowodowało, iż Świętochowski „poczuł się zwolniony z obowiązku bacznej obserwacji i krytyki [...] i z ulgą przekazał jej trud nowym siłom”. Być może sprawę wyjaśniloby zamieszczenie odpowiedniego przypisu. Bez niego powyższe stwierdzenie brzmi zaskakująco: przed uformowaniem się Centrolewu Świętochowski surowo oceniał działalność socjalistów i ludowców. A zatem: błędna teza czy tylko niedostatki dokumentacji?

W podtytule dzieła M. Brykalskiej widnieje słowo: „biografia”. W przedmowie autorka stwierdziła natomiast, że zamiarem jej było „dostarczenie możliwie dokładnych wiadomości dla jego [Świętochowskiego] biografii”. Cóż zatem otrzymaliśmy: biografię czy bibliografię do biografii? Moim zdaniem, mimo zastrzeżeń zawartych w przedmowie, książka M. Brykalskiej jest biografią. Nie zgadzam się bowiem z autorką, która już na wstępie stwierdziła niemożność dokonania pełnej interpretacji osobowości i dzieła swego bohatera bez połączenia kompetencji literaturoznawcy, historyka i socjologa. Rzeczywiście, interdyscyplinarny warsztat zwykle otwiera interesujące perspektywy poznawcze. Rażą natomiast podejmowane czasem próby biografii okaleczonych, traktujących wyłącznie o pewnym wycinku zagadnień dotyczących portretowanej postaci. Uznając wszechstronność badawczą za cnotę, a „wszystkoizm” za ideał, nie odmawiamy jednak praw do widzenia subiektywnego, do optyki zdeterminowanej nie tylko ideologicznie czy pokoleniowo, lecz także określonej przez warsztat, pytania i problemy właściwe odmiennym od siebie dyscyplinom. W przeciwnym przypadku nie tylko w biografistyce łatwo o sztuczny podział ról, o swoistą parcelację problemów i szufladkowanie postaci. Dzieło M. Brykalskiej ma dużą wartość dokumentacyjną. Wzbudza uznanie swym bogactwem faktograficznym. Czekamy teraz na spojrzenie analityczne, na biografię pióra polonisty, historyka czy socjologa.

Marek Tobera

Krzysztof Dunin-Wąsowicz, *Francuska opinia publiczna wobec sprawy polskiej i Polaków w latach 1885—1895*, Wrocław 1987, ss. 251.

Do obszernej literatury poświęconej stosunkom polsko-francuskim doszła kolejna rozprawa. Autor, znany historyk Krzysztof Dunin-Wąsowicz, wykorzystał przy jej opracowaniu ok. 30 tytułów prasowych i 400 pozycji bibliograficznych, w tym 3/4 w języku francuskim, mało lub zupełnie nieznanymi w Polsce. Przywołane źródła mają różny charakter: od gazet i politycznych broszur po raporty dyplomatyczne, od wspomnień i beletrystyki po podręczniki szkolne i noty encyklopedyczne. Liczba ich i różnorodność określają materiałową wartość pracy oraz upewniają czytelnika, że zawarte w niej oceny, sądy, opinie są skrupulatnym odtworzeniem stanu wiedzy i poglądów społeczeństwa francuskiego u schyłku XIX w. (a przynajmniej jego elity intelektualnej i politycznej) o sytuacji, dążeniach i aspiracjach tradycyjnych frankofilów znad Wisły.

Książka składa się z dwóch części. Pierwsza zwięźle wprowadza w wydarzenia międzynarodowe lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia oraz

omawia na ich tle wewnętrzną i zagraniczną politykę Francji, z uwzględnieniem w niej miejsca i roli tzw. sprawy polskiej. Druga, po krótkim zreferowaniu zakresu pojęć: opinia publiczna i stereotyp, a także zwartej charakterystyce ówczesnej publicystyki i prasy francuskiej, przynosi przegląd wypowiedzi na tematy polskie, podzielony według rodzaju wykorzystanych źródeł.

Wnioski, które autor wysnuwa w sposób zdecydowanie oględny, raz jeszcze potwierdzają znany pragmatyzm polityczny burżuazji francuskiej, która zafascynowana wówczas potęgą imperium rosyjskiego i pragnąca za każdą cenę zawrzeć z nim sojusz, dość ostentacyjnie rezygnowała z wszelkiego zainteresowania Polską bądź udzielała jej pouczeń w rodzaju: „Kiedy naród nie umie żyć, jego przeznaczeniem jest śmierć”.

Kilka życzliwszych, choć niemal zawsze deklaratywnych, wypowiedzi publicystów, próbujących pogodzić moralność z politycznym cynizmem, nie posiadało praktycznie większego znaczenia. Szczere zaś solidaryzowanie się opozycyjnej socjalistycznej prasy francuskiej z dążeniami polskiego ruchu robotniczego ma i miało przede wszystkim wartość wiarygodnego świadectwa, że wiernym, aczkolwiek pozabawionym decydujących wpływów obrońcą narodowych praw Polaków był zawsze obóz postępu społecznego.

Wybrane przez autora dziesięciolecie nie było — jak wiadomo — pomyślnym okresem dla sprawy polskiej, którą dyplomacja zachodnioeuropejska traktowała niezwykle utylitarnie, głównie pod kątem działań anty- lub prorosyjskich. Tendencja ta wywierała oczywiście przemożny wpływ na kształtowanie opinii publicznej w ogóle w Europie, jednakże we Francji z racji dawnych związków i sentymentów nabierała wyjątkowo przykrego posmaku. Nawet we francuskiej literaturze pięknej wprowadzającej wątki polskie postać Polaka, wcześniej z reguły bohatera i męczennika, zaczął wypierać typ Sarmaty awanturnika, hulaki, rozrzutnika. Miała swój udział w określonym obrazie Polaków i sławetna ignorancja Francuzów w dziedzinie geografii, kultury i historii innych narodów.

Nie wchodząc szczegółowo w podjętą przez autora problematykę, warto może zwrócić uwagę na jeden jej aspekt, w książce zaledwie zasygnalizowany. Otóż zastanawiająca jest, pomimo nieprzychylnego w większości przypadków tonu, względnie duża liczba wypowiedzi w prasie i publicystyce francuskiej na tematy polskie. Ponieważ trudno posiadać dziennikarzy francuskich o jakieżś kompleksy polskie, więc zapewne przyczyny ich pojawiania się tkwiły w określonych zabiegach inspirowanych, przy czym ważną rolę odgrywał sam język francuski wszechwładnie jeszcze panujący w świecie polityki i kultury. Wobec braku jakichkolwiek oficjalnych przedstawicielstw polskich i naturalnie odpowiednich funduszy inspiracje te, częściowo może będące pogłosem minionych czasów, musiały płynąć głównie z kręgu polskich działaczy i organizacji socjalistycznych. Skutek ich był różny, ale zakres duży. Zbadanie tej kwestii wydaje się bardzo ciekawym i zachęcającym do zajęcia się nim problemem badawczym. Pożyteczne też byłoby porównawcze przyjrzenie się, o ile i w jakim stopniu, a także w jaki sposób francuskie media w końcu XIX w. ustosunkowały się do narodowych aspiracji innych narodów, jak chociażby Czechów?

Lektura bogato udokumentowanej, ciekawej rozprawy Krzysztofa Dunin-Wąsowicza budzi niejedno skojarzenie historyczne prowadzące do refleksji ogólniejszej natury. Dla prasoznawców zaś omawiana książka jest dowodem, jak płodne poznawczo bywa zainteresowanie się badacza dziejów najnowszych źródłami prasowymi, które zresztą autora od lat pociągały, chociaż tym razem sięgnął do czasopiśmiennictwa obcego. I zrobił to z korzyścią dla naszej wiedzy i świadomości historycznej, niezmiennie zagrożonej przez mity, iluzje, złudzenia...